

ks. Dariusz Tułowiecki

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

O PRACY SOCJALNEJ JAKO PROFESJI I DARZE
RECENZJA KSIĄŻKI

Praca socjalna jako profesja i dar, pod red. **Jana Mazura**, Wydawnictwo Platan: Lublin – Kraków 2011, 164 strony, ISBN 978-83-89711-98-4

Inaugurując kolejny zjazd Polskiego Stowarzyszenia Szkół Pracy Socjalnej, który w roku 2011 miał miejsce w Białymstoku, Ewa Marynowicz-Hetka powiedziała: „Obserwując rozwój literatury przedmiotu poświęconej pracy socjalnej, możemy niejednokrotnie mieć wątpliwość: Co wybrać? Jakie podejście teoretyczne jest (może być) najsluszniejsze? Jakie rozwiązania praktyczne są (będą) najskuteczniejsze?”¹. Praca zbiorowa pod redakcją Jana Mazura *Praca socjalna jako zadanie i dar*, która ukazała się w wydawnictwie Platan w roku 2011, stanowi odpowiedź na te pytania oraz jest opowiedzeniem się za konkretną perspektywą teoretyczną pracy socjalnej wraz z jej konsekwencjami praktycznymi. Redaktor książki już we wstępie nakreśla personalistyczną koncepcję ujęcia: „Ostatecznie głównym motywem działania pracownika socjalnego jest dbałość o realizację niezbywalnego prawa każdego człowieka do godnego życia. Niezbędna jest więc pomoc ludziom zmierzająca do polepszenia ich funkcjonowania społecznego i umocnienia w nich zdolności do reakcji i interakcji z innymi” (s. 7). Dalej wskazuje na miłość jako „logikę daru”, która istniejąc obok „logiki politycznej”, stanowi ważny motyw prowadzenia działań pomocowych: „Chociaż jest ona instrumentem polityki społecznej, a więc wpisuje się w konkretne działania o charakterze politycznym, wedle których polega na udzielaniu pomocy z obowiązku, to jednak wykracza poza instytucjonalne ramy wsparcia świadczonego przez państwo czy organizacje pozarządowe. Nie może wszakże polegać wyłącznie na ścisłej sprawiedliwości, zwłaszcza sprawiedliwości rozdzielczej. Potrzebuje energii, której nie podobna uczy-

¹ E. Marynowicz-Hetka, *Przemówienie inauguracyjne: kilka tez do dyskusji na temat ewaluacji działania w polu pracy socjalnej*, [w:] *Ewaluacja w pracy socjalnej. Badania, kształcenie, praktyka*, red. Joanna Szymanowska, Kraków 2011, s. 11.

nić obowiązkiem prawnym czy ustawowo nakazać jako obligatoryjną normę” (s. 8). Źródło tej „energii” redaktor postrzega właśnie w miłości, której definicję oraz miejsce w przestrzeni społecznej przywołuje za Benedyktem XVI i jego encykliką *Caritas in veritate*. Owa miłość jest, wedle założeń krakowskiego teoretyka polityki społecznej, nieodłącznym elementem integralnego rozwoju ludzkiego oraz stanowi „głęboką inspirację także dla życia społecznego, a szczególnie dla sfery socjalnej, związanej przecież ze sferą ekonomiczną” (s. 9). W uzasadnieniu swego podejścia przywołuje on obszernie fragmenty wspomnianego dokumentu papieskiego:

Wielkim wyzwaniem, które stawia przed nami problematyka rozwoju w epoce globalizacji [...] jest pokazanie, zarówno w dziedzinie myśli, jak i zachowań, że nie tylko nie można zaniedbywać bądź osłabiać tradycyjnych zasad etyki społecznej, takich jak przejrzystość, uczciwość, i odpowiedzialność, ale również że w stosunkach rynkowych zasada darmości oraz logika daru jako wyraz braterstwa mogą i powinny występować w obronie normalnej działalności ekonomicznej. Jest to potrzeba człowieka w chwili obecnej [...]. Jest to potrzeba zarazem miłości, jak i prawdy (s. 9).

Książka jest odniesieniem się do papieskich myśli w perspektywie problemów współczesnych społeczeństw. Podejmując zagadnienia pracy socjalnej, koncentruje się na owych dwóch elementach wskazanych przez Benedykta XVI: „logice politycznej” oraz „logice daru bez rekompensaty”. Stwierdza także, że pracownik socjalny wychodzi w swej aktywności poza ramy ścisłego obowiązku prawnego, wynikającego z umowy o pracę, a wchodzi w przestrzeń zaangażowania na rzecz rozwiązywania najbardziej egzystencjalnych problemów ludzkich czasów globalizacji.

Książka jest autoryzowanym zapisem siedmiu referatów, które ich autorzy zaprezentowali w Lublinie 4 grudnia 2010 roku na konferencji *Pomiędzy profesjonalizmem a logiką daru – metodyczne, prawne i etyczne aspekty współczesnej pracy socjalnej*. To spotkanie naukowe zorganizowane zostało przez Katedrę Polityki Społecznej i Etyki Politycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie. Jako słuchacze w spotkaniu tym uczestniczyli studenci socjologii, którzy interesują się pracą socjalną i chcieliby w przyszłości pracować w tym zawodzie. Dlatego ważnym wątkiem łączącym wszystkie zapisane w książce wystąpienia jest profesjonalizm pracownika socjalnego zakorzeniony w nakreślonej przez Benedykta XVI przestrzeni miłości i prawdy.

Pierwszy z artykułów jest zapisem wystąpienia Tomasza Szostka – pracownika Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Stalowej Woli. Zawiera szczegółową i profesjonalną analizę działalności MOPS, opis nowych metod pracy z klientem, katalog powołanych w ramach struktur MOPS zespołów specjalizujących się w pracy z konkretnymi grupami dyspanseryjnymi. O wartości zaprezentowanego tekstu świadczy także skrótowo nakreślony teoretyczny rys metod i narzędzi stosowanych w pracy socjalnej, z rozwinięciem kontaktu socjalnego oraz ukazanie ich zastosowania praktycznego wraz z możliwościami i ograniczeniami.

Autorem drugiej wypowiedzi *Dom pomocy społecznej jako instytucjonalna forma wsparcia osób potrzebujących* jest Justyna Maciaszek – zastępca dyrektora Domu Opieki Społecznej im. Jana Pawła II w Janowie Lubelskim. W profesjonalny i charakterystyczny dla naukowca sposób nakreśla w tekście odpowiedzi na postawione we wstępnej części pytania: „Czy współczesne domy pomocy społecznej to nadal instytucje totalne czy

domy przyjazne mieszkańcom? Czy wypracowane standardy usług terapeutyczno-opiekuńczych idą w parze z praktyką? Czy podejmowane działania pozwalają na aktywizację mieszkańców, dając im możliwość zaistnienia w różnych obszarach życia społecznego? Jaki jest zakres rzeczywistych oddziaływań domów pomocy społecznej na rzecz osób potrzebujących? Jakie są możliwości i kierunki rozwoju domów pomocy społecznej?” (s. 35). Autorka z dużym znanstwem zmierza się z nakreślonymi przez siebie problemami pracy w domu opieki społecznej, równocześnie wskazując pola wyzwań i trudności, z jakimi na co dzień zmierzają się pracownicy: respektowanie prawa mieszkańców do wolnego czasu i autonomicznego życia, funkcjonowanie osób uzależnionych w domach opieki społecznej, rola księdzów w domach opieki, szczególnie w opiece w ostatnich chwilach życia. W nakreślaniu zarysowanej przez siebie problematyki wykazuje się doskonałą wiedzą teoretyczną w zakresie psychologii, medycyny, terapii. Część ta, jako zakończenie, zawiera szczególnie cenny dla zainteresowanych pracą socjalną i wszelkimi formami pomocy drugiemu człowiekowi katalog błędów blokujących pracę terapeutyczną: błąd naukowej postawy, błąd maski, błąd sędziego (s. 54).

Trzeci artykuł *Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych zagrożonych wykluczeniem społecznym* to wypowiedź praktyka – Tomasza Telegi – zastępcy dyrektora Caritas diecezji sandomierskiej i kierownika Warsztatów Terapii Zajęciowej w Rybniku nad Sanem. W ujęciu autora zwraca uwagę ściśle praktyczne podejście do rehabilitacji – procesu medyczno-społecznego. Wskazuje on szeroki katalog działań składających się na rehabilitację, wyszczególnia generalne zasady rehabilitacji osób niepełnosprawnych, z najwyższym znanstwem wydziela możliwości rehabilitacji: leczniczą, społeczną, zawodową, pedagogiczną. Z godnym wysokiego uznania znanstwem autor prezentuje klasyfikacje terapii zajęciowej co do rodzajów, technik oraz metod. Wskazuje także uwarunkowania konieczne dla skuteczności działań rehabilitacyjnych, podkreślając osadzoną w myśli społecznej Kościoła zasadę personalizmu: „osoba niepełnosprawna ma prawo do egzystencji jako niepowtarzalna i niezależna” (s. 89).

Autorką kolejnego tekstu jest Beata Janeczko – kierownik Świetlicy Środowiskowej „Promyk” w Gorzycach i jednocześnie pracownik naukowy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Autorka nakreślając wstępnie kryzys rodziny i jej dysfunkcje w warunkach globalizacji, wskazuje także wynikające z nich zagrożenia dla rodzących się i wychowujących w rodzinach dzieci. Na tak poprawnie nakreślonym tle teoretycznym autorka prezentuje zadania świetlicy terapeutycznej, wskazuje na osadzone w polskim systemie prawnym i standardach europejskich rozwiązania polityki opiekuńczej oraz pozwala czytelnikowi wieloaspektowo ujrzeć opiekę nad dzieckiem i jego rodziną. W artykule dokonuje szczegółowej analizy działalności świetlicy terapeutycznej na dwóch polach: działalność socjalno-wychowawcza oraz działalność profilaktyczno-terapeutyczna. Z wartym wielkiego uznania znanstwem nakreśla problematykę właściwej diagnozy podopiecznych świetlic terapeutycznych. „Każdy wychowawca, który chce ukształtować swych wychowanków, musi ich znać, mieć informacje dotyczące nie tylko ich cech psychicznych, ale również warunków życia, sytuacji rodzinnej, środowiska, czyli wszystkich czynników, które mogą mieć wpływ na efekty pracy” (s. 119–120). Autorka nie tylko przypomina o konieczności celnej diagnozy, ale także, co zasługuje na podkreślenie, wskazuje kryteria jej celności oraz elementy konieczne dla jej trafności (s. 120).

Kolejny fragment pracy zbiorowej autorstwa Tomasza Szostka traktuje o roli Caritas w systemie pomocy społecznej. Autor będący kierownikiem Schroniska dla

Bezdomnych Mężczyzn w Sandomierzu opiera swą analizę na konkretnej placówce pomocowej, którą kieruje i której pracę doskonale zna. Wartość tego wystąpienia tkwi przede wszystkim w ukazaniu realizacji polityki społecznej poprzez konkretną instytucję pomocową Caritas, przy czym autor wskazuje także na inne placówki sandomierskiej Caritas, które także oferują pomoc potrzebującym (s. 137).

Książkę zamykają dwie wypowiedzi: *Praca socjalna w postępowaniu cywilnym* Pawła Buconia oraz *Etyczny wymiar pracy socjalnej w świetle encykliki „Caritas in veritate”* Jana Mazura. Pierwsza z nich to syntetycznie przedstawiona przez prawnika i adwokata sytuacja pomocy socjalnej zagwarantowanej prawnie w Rzeczypospolitej Polskiej co do usług przedstawicieli zawodów prawniczych i wybranych procedur wymiaru sprawiedliwości. Druga – zawiera szkic inspiracji dla refleksji teoretycznej oraz wymiaru praktycznego pracy socjalnej, które wyrastają z encykliki społecznej obecnego papieża. Jan Mazur dostrzega w dokumencie papieskim z 2009 roku szereg wskazań etycznych co do prowadzenia działalności społecznej. Fundamentem tej etyki jest zarysowana przez Benedykta antropologia, z której wyrasta „logika daru” i „zasada darmości”. Logika *Caritas in veritate* obejmuje nie tylko pracę socjalną, ale całość zjawisk społecznych, zaś rezygnacja z etyki nakreślonej przez papieża według autora prowadzić będzie do dehumanizacji świata. Praca socjalna budowana na fundamencie personalizmu, a wraz z nim na aksjologii i etyce, cechować się będzie wysoką humanizacją.

Doceniając wkład organizatorów lubelskiego spotkania na temat polityki społecznej oraz dostrzegając wartość niniejszej publikacji, należy stwierdzić, iż niniejsza praca pod redakcją Jana Mazura jest ważną wypowiedzią na temat pracy socjalnej w Polsce. Zawiera ona cenny aspekt teoretyczny wybranych form pracy socjalnej oraz niezwykle istotny opis konkretnych inicjatyw praktycznych realizowanych w „logice daru”. Książkę tę można polecić jako ważną wszystkim zainteresowanym pracą socjalną: studentom polityki społecznej i pracy socjalnej, badaczom inicjatyw społecznym prowadzonym przez Kościół katolicki oraz ciekawym wpływu myśli społecznej Kościoła na różne wymiary życia społecznego w Polsce.